

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 11. maja 1864.

Gospodarske stvari.

Obrezovanje sadnega drevja.

(Konec.)

Da pa sadno drevo zdravo ostane in rodovitno, ni dosti, da se sok enakomerno po drevesu pretaka, ampak tudi veje in mladike morajo biti v pravi primeri s koreninami. Kadar se drevo presaja, se mu morajo veje in mladike vselej v razmeri korenin menj ali več obrezati. Več ko se drevesu pri izkopenji korenin poseče ali potrga, bolj se mu morajo tudi veje in mladike prikrajšati. Kolikor ima drevo pa več in močnejših korenin, toliko več vej in mladik mu moreš pustiti.

Veje in mladike, katerim obilo soka priteka, so krepke na lesu; one pa, ki jim sok po malem priteku, ostanejo šibkeje, temveč pa sadu donajajo. Drevesni sok se razliva iz korenin naravnost na kviško v veje in mladike; zato ga je v pokončnih vejah veliko več, kakor v postranskih. Na to skušnjo se opira šega, da vrtnarji pokončne veje in mladike pripognejo in drevesu tako rodovitnost pospešijo. Če veje bolj pokonci rastejo in jih bolj na kratko obrežeš čez 2 ali 3 očesa, jih boš vedno pri močni rasti ohranil.

Če bolj se raztok soka po drevesu zadržuje, temveč sadnih vejic in popkov požene in nastavi. In ravno od tega izhaja tudi rodovitnost drevesna; toda pri tem delu se mora pametno ravnati: če bolj se drevo k rodovitnosti sili, tem hitreje oslabi. Najbolj se mora pa pri mladih drevescih na to gledati, da jih po napačnem obrezovanju ne siliš, da bi hitro sad rodile.

Mlado sadno drevo raste nekoliko let v les, to je, iz začetka nastavlja le tako imenovane lesne očesa na tistih vejah, ki naglo rastejo, in pozneje, ko ponehajo naglo rasti, nastavi sadne popke in mladike. Ko je brst na močnih in naglo rastečih vejah, so sadni popki na šibkejših bolj stranskih vejah. Ti popki rastejo na raznih sadnih drevesih največkrat na koncu ali blizo konca mladik. Prikažejo se zdaj na starem lesu, na pr. pri hruškah in jabelkih, zdaj pa na mladikah leto starih, kar se največkrat pri češnjah in višnjah vidi, zdaj pa tudi na koncu enoletnih mladice, kar se na kutnah in nešpljah nahaja. Kdor pri drevesih na te reči pazi in skrbno gleda pri obrezovanju na zdrave in bolehe drevesa in na različne plemena dreves, na zemljo in kraj, kjer drevo stoji, gotovo ga bo vselej tako obrezal, da mu bo vedno obilo sadja donajalo.

Kdor se s poletnim obrezovanjem peča, naj odreže drevesu toliko mladih mladik, kar se mu zdi, da jih je preveč. To delo se posebno zato opravlja, da se nepotrebnih les odpravi in se ostalim mladikam in sadju pripomore, da hitreje zorí; navadno se v prvi polovici mesca rožnika opravlja. Pri koščicem sadnem drevju

se to delo ravno o tej dōbi ali tudi nekoliko pozneje opravi, da se namreč tiste mladice, ki k zrelosti sadja nič ne pripomorejo, toliko prikrajšajo, da le 2 ali 3 očesa ostanejo zato, da se mladi popki za drugo leto rodovitni ohranijo. Pri sadji s peškami se morajo poletne mladice, kar je moč zgodaj prikrajšati; zato da se spodnji popki poprej okrevaljo in rodovitni postanejo.

Poglavitno in neprenehano delo pri sadjoreji je pa to, da se trebijo in snažijo drevesa; morajo se suhe in poškodovane veje in mladike drevju odrezati, in mah in suha skorja pa od vej, kar se dá, ostrgati. Odrežejo se prvič vse suhe in poškodovane veje, mladike in okrhki; drugič vse pregoste veje ali križem rasteče in se dotikajoče mladike; tretjič tiste veje, ki v krono rastejo in ena čez drugo leže; četrtoč slabe in tanke veje, če se le dá škrba z drugo močnejšo nadomestiti; petič vodeni odrastki, razun tistih, ki na kaki pleši rastejo, ki se znajo za veje pustiti; in šestič take veje in mladike, ki preveč doli visé, kakor tudi take, ki se v druge krone izpuščajo.

Po časn. morav. in slež. gosp. družbe.

O goveji kugi.

Po naznanilu c. kr. deželne general-komande zagrebške od 27. aprila je goveja kuga v vojaški granici potihnila povsod, samo v polkovini varaždinski, križevski, in v 1. Jelačićevi banski ne, najhuje pa je še v gradiskanski, kjer je poslednje 3 tedne 579 goved zbolelo. — Al prikazala se je zopet le 4 ure od kranjske meje v Malem Logu v čubarškem okraji. Čujte tedaj sosedje!

Natoroznanske stvari.

Hrošči.

Rujavi hrošč ali navadni keber. *)

Rujavi hrošč ali navadni keber (der Maikäfer, Melolontha vulgaris) je za palec dolg in ima zbočeno, kocinčasto črno truplo, ki se končuje v navzdol zavihan oster konec. Truplo ima tri glavne dele, namreč glavo, oprsje in zadek. Na glavi vidimo razun oči in kleščastih čeljusti še tipalnici, ki ste na odebeljenem koncu iz mahalčasto nabranih listkov sestavljeni. Oprsje obstaja iz treh delov, in nosi krila in noge. Na prvem največem, prosto gibljivem delu (nadratnik) je prvi par nog vraščen; drugi prsni del nosi zgorej roženati rujavi gornji krili z majhnim štitcem v sredi, spodej pa drugi par nog, in tretji prsni del ima spodej tretji

*) Za pokušnjo iz gosp. Erjavčevega „Živalstva“ iz V. vrste, to je, iz vrste zaželk (Insekten) in iz razreda I.: „hrošči a) s petimi členi na nogah.“ Vred.

par nog, zgorej pa kožnati krili, s kterima leta. Zadek obstaja iz sedem, roženastih, črnih, belopikastih obročkov.

Hrošč se prikaže konec aprila ali v začetku maja ob času, ko večidel vsa listna drevesa listje poganjajo, in z objedanjem listja, cvetja in mladega sadja večkrat veliko škodo dela, posebno če se v velikih tropah prikaže, kakor ima sploh navado vsako četrto leto. Po dnevi sedi mirno na drevju, zvečer pa roji okoli. Hrošči se kmalo spet zgube v zemljo, od koder so prišli; ondi ležejo jajca in potem kmalo poginejo. Iz jajc se izležejo čez 4—6 tednov črvom podobne ličinke (Larven) ali ogrci (Engerlinge), ki se redé s koreninami. Ti ogrci (podjedi) so kaj požrešni, prerivajo zemljo na vse strani in tako živé 3—4 leta. Na zadnje je podoben dva palca dolgemu rumenkasto-belemu členastemu črvu, ki ima na prvih treh obročkih 3 pare nog. Na koncu četrtega poletja se zarije skoraj seženj globoko pod zemljo, se ondi zabubi in prihodnjo pomlad se pokaže kot popolen keber. — Ta mrčes se najbolje pokončá, če se otrese z dreves, pobere in ugonobi; pri oranji in prekopovanji se pokažejo ogrci, in vrane, kavke, škorpjanci in druge tice je kaj pridno zobljejo. Tudi krt ogrce zalezuje; netopirji, ježi, kune in lisice pa hrošče pokončujejo. — V juniju se pokaže po tratah hrošču podobna, toda manjša, dolgokocinasta, jasno-rumena prosnica (Juni- oder Brachkäfer, Rhizotrogus solstitialis), ki je ravno tako škodljiva in pogostna, kakor hrošč.

Zlatokrilec ali zlata minica.

Zlatokrilec ali zlata minica (der Rosenkäfer, Cetonia aurata) je nekoliko manjša od hrošča, kteremu je sicer podobna in se lahko spozná po plošnatem truplu, ki se lepo zlato in zeleno spreminja.

Prav pogosto je po vrtéh na rožah, kterim razjeda cvetje in zavoljo tega je škodljiv. Njegova ličinka (Larve) živi v mravljiščih, kar je posebno čudno.

Rogač.

Rogač (der Hirschkäfer, Lacanus cervus) je eden največih naših domačih hroščev. Dolg je do 2 palca, barve je kostanjeve in se odlikuje posebno z velikima, pri samcu rogovju podobnima gornjima čeljustima. Dolgi grebenasti tipalnici ste v sredi kolenčasto preganjeni.

Rogač prebiva v hrastovih gozdih in se živí od soka hrastovih mladik, ktere z močnimi gornjimi čeljustmi vbode. Jajca leže v trohnela hrastova debela in ličinke živé tu kaci 6 let, da se popolnoma razvijejo.

Kresnica.

Navadna kresnica (der gewöhnliche Leuchtkäfer oder Johanniskäfer, Lampyris noctiluca) je neznamen, podolgast, ploščnat, rujav hrošč, čegar glava z velikima očesoma pod nadvratnikom tiči. Samica, ki nima kril, je bolj črvu ko hrošču podobna. Pod zadkom ima rumenkasto piko, ki se ponoči sveti, dokler je živalca živa. Kresnice so ponočne zaželke, ki v toplih poletnih večerih, posebno konec junija (o kresu) kot žareče iskre po zraku letajo, ali v pa travi in grmovji leže. Ne živé povsod enako pogosto; leteč samec se ne sveti tako lepo, kakor samica, ki nima kril.

Dobrovoljen svet.

Ali bi ne bilo dobro, da, kakor cotarji po hišah hodé in raztrgane cote pobirajo, bi se tudi ljudi našlo, ki bi po hišah hodé staro železje in glažovje pobirali; vsaka hiša bi po takem te malenkosti vkup spravljala in par krajcarjev skupila; saj „je bolje ikaj nego nikaj.“ — Poberite kosce, da konca ne vzamejo, utegnili bi tudi v tej reči veljati, in sčasoma veči dobiček prinesli, kakor se v začetku vidi. Š.

Ko je prvomestnik gosp. baron Anton Zois izročil 5 iztisov po c. k. ministerskem ukazu predelanih pravil, da potem Matica prejme definitivno potrjenje, se je tisti odsek osnovalnega odbora slovenske Matice, ki je dobil nalogo, da ukrene, česar društvo zdaj potrebuje, 7. dan t. m. snidel v Matičinej pisalnici, ktero je za nekaj časa ljubljanska čitalnica zastopj dala. Pričujoči so bili vsi trije udje tega odseka, gospodje: dr. Jan. Bleiweis, dr. E. Costa, dr. Vončina in tudi blagajnik (denarničar) dr. Zupanec, ki je 27. dne u. m. iz rok g. dr. Jan. Bleiweis-a prevzel unidan v „Novicah“ naznanjeno Matičino dosedanje premoženje. — Gosp. dr. Bleiweis je najprvo bral pismo prečastitega gospoda poreškega škofa, Njih milosti Jurija Dobrile, ki oznanja, da zarad premnozih raznih opravkov ni mogel poprej odgovoriti društvenemu povabilu k seji osnovalnega odbora 11. dan aprila t. l., in da odobrava vse, kar je sklenil osnovalni odbor v tej seji, obetajoč, da se ima tudi od njega Matica najdjati podpore. Prijazno pismo je bilo radostno sprejeto. — Glavni namen današnje seje je bil, da se do dobrega sklene vse, česar je treba, da se Matici nabirajo udje in novci (denarji). Na to se je sklenilo, da g. dr. E. Costa, ki se je sam ponudil za to delo, spiše poziv, s kterim bode vabilo društvo v pristop k slovenskej Matici, in da se v ta poziv denó ob kratkem tako posneta Matičina pravila, da bodo v njem §§.: 1., 2., 4., 6., 7., 8., 9., 11., 14., 20., 21. in 22., potem pa da to vabilo, natisnjeno na ¼ pôle, Matica razpošlje, kar največ more, po svetu in sicer v slovenskem jeziku: vsem prečastitim slovenskim škofijam s pristojno prošnjo, da bi ga hotele blagovoljno razposlati po svojih dekanijah, da ga te razdadé častitemu duhovstvu, — dalje se razpošlje vsem udom ljubljanske čitalnice ter vsem drugim slovenskim čitalnicam, pa tudi slovanskim raznim društvom: na Dunaji, v Pragi, Zagrebu, Karlovcu, Reki itd., in mnogim slovanskim časnikom, kteri pri našajo oglasnike, — v slovenskem jeziku z dodano nemško prestavo pak Matičininim mandatarjem, — a neslovanskim časnikom v tistem jezici, v kterem hodijo na svitlo, in sicer je odločeno, da Matičin poziv dobodo za prilogo ti-le časopisi: „Novice“ v Ljubljani, „Narodne Novine“ v Zagrebu, „Narodní Listy“ v Pragi, „Laibacher Zeitung“ v Ljubljani, „Tagespost“ v Gradcu, „Draupost“ v Celovcu, „Tempo“ v Trstu in „Il Nazionale“ v Zadru, da se tako, kolikor je moč, razglasí Matica rojakom našim po svetu. Društvenemu tajniku je bilo naročeno, da zvé od vsacega teh časopisov, koliko iztisov povabil potrebuje, da jih priloži, in koliko mu bode razun kolka treba za prilogo plačati. — Gosp. blagajnik dr. Zupanec je izprožil, da se je dalje tudi sklenilo: 1) naj se bodo Matici pošiljali novci (denarji) z naslovom: „Blagajniku slovenske Matice v Ljubljani“, *) društvo pa da more c. k. ljubljanskej pošti ob vsakej potrebnej priliki oznaniti, kdo je Matičin blagajnik; 2) da prvo sredo vsacega meseca „Novice“ razglasijo: kdo in koliko novcev je dal Matici; to veljá za potrdilo, da so novci došli v roko blagajniku; 3) da vse pobotnice (kvitance), in sicer tudi od tacih stroškov, kteri Matico po redu zadevajo mesec za mesecem, podpiše prvosednik ali njegov namestnik, predno se novci dadé iz blagajnice; 4) da bode tajnik dobival plačo od tistega dneva, ko je bil

*) Vrednik tedaj prosi, da vsakdo, kdor Matici vprihodnje kaj pošlje, naj pismo z denarjem odpravi z napisom: „Naj prejme gosp. dr. Jernej Zupanec, c. k. notar in blagajnik Matice v Ljubljani.“ Vred.